

МЛЕТАЧКИ НАПАД НА УЛЦИЊ 1696. ГОДИНЕ

Једна од најзначајнијих војних акција Млечана у току морејског рата (1684—1699) на Црногорском приморју био је напад на Улцињ. Циљ овога напада био је да се заузме град и униште улцињски гусари. Улцињ је по својим гусарима постао чувен у цијелом Средоземном мору. Од Африке до Истре, од западне до источне обале Јадрана, крстарили су и гусарили улцињски гусари. У миру и рату они су били страх и трепет за хришћанске поморце и приморско становништво на обалама Јадрана. У млетачко-турским ратовима у XVII вијеку улцињски гусари активно су се укључивали у рат против Венеције. Тада они појачавају своја дјјства, нападајући млетачке трговачке бродове на Јадрану и приморско становништво Далмације. Тим акцијама улцињски гусари наносили су велику штету Млечанима и њиховим поданицима. У току морејског рата улцињски гусари показали су доста активности, али знатно мање него у кандијском рату (1645—1669). Сви покушаји Млечана у морејском рату да флотом онемогуће Улцињане остали су без успјеха. Зато је млетачка влада донијела одлуку да се нападне и заузме Улцињ и тиме учини крај улцињским гусарима.

Напад је извршен у августу 1696. године. Оперативна база за овај подухват био је Херцег-Нови. Са великим бројем бродова и знатним снагама, генерални провидур Данијел Долфин Четврти осмог августа 1696. ујутру напустио је Херцег-Нови и истога дана увече стигао на доглед Улциња. Млетачке оперативне снаге биле су састављене од: Морлака, хајдука, територијалаца из Боке Которске и млетачких плаћеничких чета. Три четвртине ових снага сачињавали су Морлаци и остали, дакле наши људи.

Цијелу ноћ млетачка флота провела је усидрена испред Улциња. Ујутру 9. августа флота се приближила граду и почело је искрцавање трупа и ратне опреме. Првобитни млетачки план је био да се искрцавање изврши на мјесту званом Орашац, али се од тога одступило и млетачка војска искрцала се на два мјеста: Ђирану и још једно мјесто, тако да су Турци који су очекивали искрцавање и заузели положаје, остали између два млетачка мостобрана. Чим се млетачка војска искрцала, око 1000 Турака који су држали положаје одмах се повукло. Ово бјекство Турака охрабрило је хајдуке, који се одмах дадоше на гоњење непријатеља. Хајдуци убише око 30 Турака и знатан број ранише и заробише,

док су сами имали неколико рањених. Из саслушања заробљеника Млечани су сазнали да су Турци осам дана прије напада били обавијештени од Дубровчана о млетачким припремама за напад на Улцињ.

Напуштањем положаја Турци препустише млетачкој војсци сва околна утврђења без икакве одбране. Предграђе Улциња имало је око 1000 становника. Морлаци и остале млетачке чете дадоше се одмах на пустошење предграђа. Највећи дио кућа у предграђу био је препун богатом робом коју су Улцињани опљачкали у разним походима. Генерални провидур Долфин наредио је да се све уништи. Тако је за неколико часова „био претворен у пепео труд толико времена и све грађевине су претворене у рушевине и пустош.“ До ноћи Млечани су загосподарили свим простором око тврђаве.

Још је остало да се заузме тврђава. Утврђење се налазило на врху једног стрмог и каменитог гребена, са три стране опкољено морем. Само са западне стране тврђава је једном уском превлаком била везана за копно. Млетачка војска је опсјела тврђаву и запосјела кључне позиције према њој. Један дио војске улогорио се на једном брду источно од тврђаве, на пушкомет од ње. Морлаци су запосјели највеће узвишење које је контролисало прилаз према тврђави. На једном брежуљку постављена је једна батерија од четири бацача, која је одмах почела да дјејствује. На другом мјесту била је постављена још једна топовска батерија.

Тако је почела опсада Улциња. Турци затворени у тврђави били су ријешени да се боре до последње капи крви. Очајање опсједнутих у овом тренутку безизлажности уливало им је неизмјерну храброст. Вијест о млетачком нападу на Улцињ одмах се пронијела у сусједне турске градове и села. У помоћ опсједнутој тврђави већ идућег јутра стигло је око 1000 Турака, већином пјешадије. Турци заузеле положаје подаље од тврђаве. Генерални провидур Долфин упути један одред хајдука из Херцег-Новог до 1000 на броју под командом кавалијера Буровића. Овај одред су подржавале двије плаћеничке регименте, штићене од 150 коњаника. Када се хајдуци приближише непријатељу, Турци избјеغوше битку и повукоше се на неко брдо. Када се млетачка војска увјерила да не може са успјехом напасти непријатеља, повуче се назад.¹

Сјутрадан се Турци ријешили да нападну. Са појачаним снагама до 5000 на броју, Турци се приближише млетачким поло-

¹ Archivio di Stato di Venezia (— A. S. V.) Prov. gen. in Dalm. et Alb. f. 537. Dal campo sotto Dulcigno li II agos to 1696. i Prov. estraord. à Cattaro f. 671. Dal campo sotto Dulcigno II agosto 1696.

Из врло опширних млетачких извора о нападу на Улцињ не види се колико је млетачке војске учествовало у овој акцији. Ако је само из Херцег-Новог и околине било 1000 хајдука, укупне млетачке снаге нијесу могле бити мање од 4000 људи.

жајима, а онда се подијелише у два одреда која заузеле положаје на два брда. Млечани нијесу чекали напад него први напалоше. Хајдуци из Херцег-Новог, Котора, Макарске и Морлаци из: Шибеника, Трогира и Каштела под командом својих старјешина, уз подршку плаћеничке милиције, одлучно напалоше Турке. Напад је био толико силовит да су Турци и поред очајничког напора били принуђени да напусте положаје. Морлаци се дадоше у прогањању непријатеља и убише велики број разбијених Турака. Морлаци су имали само 30 мртвих и рањених. Тако је пропао овај први турски покушај да разбију млетачку опсаду.

Млечани са успјехом наставише опсаду. Артиљерија је непрекидно тукла тврђаву, више са циљем да деморалише опседнуте него да широко пробије зидине и припреми пролаз за јуриш пјешадије.² Млечани намјестише још једну батерију топова калибра 50 либара тежине граната. Артиљерија је непрекидно гривала у тврђаву и на једном мјесту у зидинама је постављена мина. Затим је провидур Долфин позвао опседнуте на предају. Из тврђаве изађоше двојица парламентарца, који одлучно одбише позив на предају изражавајући опремност да ће се борити до посљедње капи крви. Млетачка артиљерија дјествовала је и даље отварајући рупе на зидинама, али су браниоци уз највеће пожртвовање затварали отворе на зидинама.

Када се провидур Долфин послѣ десетак дана опсаде увјерио да се опседнути неће предати, одлучи да изврши јуриш на тврђаву. Напад је планиран за 18. август. Млетачка војска нападе тврђаву са копна и мора. Флота се приближила тврђави, а иза ње је био велики број Морлака у баркама чији је задатак био да се искрцају на копно. С копна, хајдуци са једним дијелом млетачким плаћеника имали су задатак да се привуку тврђави и јуришају. Међутим, јуриш је пропао чим је започео. Прве млетачке чете састављене од Абручана и драгона допријеше до зидина тврђаве. Браниоци пушчаном ватром и камењем одбише нападаче, који више нијесу ни покушавали да се приближе тврђави. У овом нападу Млечани су имали три мртва и два рањена. Тако је пропао овај први директни напад млетачке војске на тврђаву.

Сјутрадан је опседнутим Турцима стигла помоћ из Албаније под командом Омер-паше, сина Сулејманова. Неколико хиљада албанских Турака три дана је остало на положајима даље од тврђаве, да се одморе и проуче терен па тек онда да нападну. Двадесет другог августа турска војска крену према млетачким положајима. Турци подијелише војску у два одреда. Један одред од 1000 људи заузео је положаје према: Задранима, Шибенчанима, Трогиранима и Сплићанима. Други, већ турски одред од 1500 бо-

² Исто, Dal campo sotto Dulcigno 12. agosto 1696. и извјештај којорског провидура Марчела од истог дана.

раца пошао је према положајима које су држали Бокељи, Маркарчани и Приморци.

Напад је почео дрвти турски одред, али је одмах био одбијен и одбачен. Хајдуци су гонили Турке до подножја брда. Пошто се ближила ноћ, хајдуци одусташе од даљег прогањања непријатеља и повукоше се у своје ровове. Турци се задржаше на својим полазним положајима.³ Опсада се продужавала са све мање изгледа на успјех. Ни положај опсједнутих није био повољан, али нада на помоћ и још више на исцрпност непријатеља одржавала их је у увјерењу да ће издржати.

Послије првог неуспјеха Омер-паша са појачаним снагама поново је покушао да се пробије до тврђаве. У недјељу 26. августа турска војска подијељена у три одреда нападе млетачке положаје. Разви се жестока борба, али Турци први напустише борбу и почеше у неред у да се повлаче. Тада Бокељи, Приморци, Паштровићи и Грбљани који су дошли у помоћ дадоше се на гоњење непријатеља. Турци претрпјеше знатне губитке. Међу мртвима био је и Терци-паша из Скадра. Заплијењено је дванаест турских застава међу којима и командантова застава.

Омер-паша је покушао да среди своју војску и још једном понови напад. Овај посљедњи турски напад разбише хајдуци. Ово је био велики млетачки успјех. Наде на освојење тврђаве нагло су скочиле. Млечани су вјеровали да ће се послије повлачење Омер-паше опсједнути предати.

Провидур Долфин позвао је опсједнуте Турке на предају. Испред тврђаве на коље су набодене главе убијених Турака. У тврђаву је упућен један заробљеник да опсједнутима саопшти да се никаквој помоћи не могу више надаги. Посљедња порука Улцињана је била да ће се борити до посљедњег даха.⁴

То је више био пркос људи спремних и на најгоре него израз стварне снаге опсједнутих. Млечанима су пала у руке нека писма опсједнутих из којих су могли доста закључити о стању у тврђави. Нид-паша је писао једном свом пријатељу пребацујући му „да није била дужност и разлог оних праве вјере да бјеже.“ Нид-паша моли свога пријатеља да дође у помоћ, обећавајући му бескрајну послушност „свих ових сиромашних Мухамедових слѣдбеника који станују у овој тврђави Улцињ.“ Паша моли да бар Улцињане који су се затекли ван Улциња пошто-пото упуту са фустама у помоћ.⁵

Још је искреније и болније писмо кадуне Фатиме упућено њеном брату. „Господине мој, господару мој, — пише Фатима — молим Вас и преклињем да размислите о ономе на шта смо спали. Наш крај толико година био је чист и без икаквих неприлика. Ови непријатељи којих има само 3—4000 упропастиће толико

³ Исто, Dal campo sotto Dulcigno li 23. agosto 1696.

⁴ Исто, Dal campo sotto Dulcigno 29. agosto 1696. и извјештај которског провидура од 31. августа 1696.

⁵ Исто, Dal campo sotto Dulcigno 29. agosto 1696. Прилог писма Нид-паше.

јадних сиромашних Мухамедових сљедбеника.“ Даље Фатима поручује брату да заборави на лош поступак Улцињана према њему, којима ће бог судити на дан страшнога суда. „Боже мој, боже мој, помози, помози, и Ви, мој господине и господару, дођите, дођите, јер ово је дан за помоћ. Молим вас, не слушајте ријечи и савјете превртљиваца који не желе добра овима и говоре Вам да их не помогнете.“ На крају Фатима пише своме брату да ће стећи бескрајне заслуге код бога и људи ако дође у помоћ.⁶

Осим тога Млечани су саслушали неке Албанце из чијих изјава су могли закључити о расположењу хришћанског становништва у околини Улциња. Један сељак из Мркојевића казао је на саслушању да ако Млечани заузму Улцињ, „сви ови погранични хришћани доћи ће у вашу послушност и у оданост светоме Марку.“ Из саслушања Пренца Луке Млечани су дознали значајније појединости о Турцима. Пренца су упутили Улцињани који су се за вријеме опсаде нашли изван града да пође у Улцињ и саопшти опсједнутима „да немају никаквог повјерења ни у пашу, ни у његову војску“, која само мисли да се врати кућама. Према изјави Пренца Луке, Омер-паша и његов брат Али-паша држали су на окупу 10.000 људи. Ова војска била је мобилисана готово из све Албаније, Подгорице, Бара и Крајине.⁷

Ако Турци нијесу успјели да разбију млетачки обруч око Улциња, ни Млечани нијесу успјели да заузму тврђаву. Исход у овој борби зависио је од тога да ли ће Млечани заузети улцињску тврђаву. Продужење опсаде ишло је у прилог опсједнутима, а не нападачима. Тврђава се могла заузети само на јуриш, а то је био тежак и ризикантан подухват.

Генерални провидур Долфин одлучио је да још једном јуриша на тврђаву. Послије јаке артиљеријске припреме млетачка војска изведе још један јуриш на тврђаву. У ноћи између 2. и 3. септембра, млетачка војска се привукла тврђави. Сјутрадан, када је требало јуришати, највећи дио млетачке војске потпуно је за-тајио. Млетачки јуриш пропао је сам по себи. Тиме је запечаћена свака нада Млечана на освојење тврђаве.

Послије овога неуспјеха Млечанима није остало ништа друго него да се повуку. Петог септембра 1696. млетачка војска се укрцала на бродовље и заплвила према Боки. Тако се завршила ова велика опсада Улциња.

Главни циљ Млечана је био да заузму Улцињ. Тај задатак је потпуно промашен. Млечани су уложили велика материјална и финансијска средства у овај подухват, који је потпуно пропао. Постигнути успјеси нијесу могли надокнадити промашај напада. Генерални провидур Долфин у последњем извјештају о борбама настојао је да млетачку опсаду Улциња прикаже потпуно успјешном. „Поштована господо, — пише Долфин — Улцињ није осво-

⁶ Исто.

⁷ Исто.

јен, али ако је главни циљ покушаја био да се казни дрскост и смјелост гусара, може се рећи да је покушај успио.“ Истина. Улцињ је тешко страдао. Утврђење је било тешко оштећено, куће разрушене, предграђе сравњено са земљом, а околина града опљачкана. У пристаништу је запаљена једна велика тартана, једна галеота и неколико барки, али већина гусарских бродова на вријеме се склонила из Улциња у Бојану. Ниједан гусар није ухваћен.

За двадесет и осам дана опсаде Турци нијесу претрпјели веће губитке у људству, док су Млечани имали осјетне губитке: 50 мртвих и 100 рањених. Ова акција коштала је Млечане 15.350 нових дуката, рачунајући дукат по 21,6 лира.⁶ Тако се неуспјешно завршила ова дуга млетачка опсада Улциња.

Г. Станојевић

О ЈЕДНОЈ ИНТЕРЕСАНТНОЈ ПРЕСУДИ ВЛАДИКЕ САВЕ ПЕТРОВИЋА У СПОРУ БИЈЕЉАНА И КРУШЕВЧАНА

Бијела је у вријеме млетачке доминације у Боки била познато приморско и поморско мјесто и давала је знатан број одличних помораца. Поморство је у оно вријеме за ове крајеве представљало „отворени прозор у свијет“ кроз који су истовремено могли притицати и многи страни обичаји и погледи на свијет и живот. Но жилави национални елеменат ових крајева вјековима се одупирао утицају туђина и љубоморно чувао своје старе обичаје. Због тога је обичајно право у Боки веома дуго живјело, непомућено и немодификовано, вјерно схватањима предака и упркос притиску туђина с једне стране, а с друге стране разгранатим везама са иностранством путем живе поморске трговине, што је са своје стране такође могло утицати на брже попримање туђих схватања и обичаја и на измјену или модификовање домаћих. Ту жилавост домаћег елемента најбоље можемо пратити у млетачком периоду Боке у домену кривично-правних односа, тј. на широком подручју друштвених односа гдје долази у обзир примјена кривичног права.

Котор је имао свој Статут и према томе своје партикуларно право, што није био случај са херцеговским крајем. У домену судства народу овога краја дукалом дужда Јоханеса Корнелио од 14. јула 1718. године¹ била је дата само та привилегија да мо-

⁶ Исто, Di galera di Canal di Cattaro li 8. settembre 1696. и извјештај которског провидура од истог дана.

¹ Дукал о којему је ријеч садржан је у рукописној књизи, под насловом: »Raccolta di Decreti, Terminazioni et Attestati emanati a favore della Fedelissima Comunità di Topla...« (књига је изложена у Завичајном музеју у Херцег-Новом).